

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-73>

УДК 339.13:631.247-027.3(477)

ЕКСПОРТ УКРАЇНСЬКОЇ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ: ПРІОРИТЕТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

EXPORT OF UKRAINIAN ORGANIC PRODUCTS: PRIORITIES AND DEVELOPMENT PROSPECTS

Негода Юлія Володимирівна

доктор економічних наук, професор,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9714-5438>

Гузь Михайло Михайлович

кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2258-3230>

Nehoda Yuliia, Huz Mykhailo

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

У статті висвітлено пріоритети та перспективи розвитку експорту української органічної продукції з позиції практичного аспекту. Визначено, що попри російсько-українську війну та негативні чинники, що зумовлені нею, у 2022 році до органічного ринку України приєдналися нові оператори та на ринок вийшло більше переробленої органічної продукції. Встановлено, що важливою засадою розвитку експорту української органічної продукції стало отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС, що розширює можливості співпраці з країнами ЄС, оскільки виробники української органічної продукції отримують можливість збільшити власний експорт органічної продукції, знайти нові ринки збуту та нових клієнтів і партнерів. З'ясовано, що Україна залишається надійним постачальником органічної продукції та входить до ТОП-5 постачальників органічної продукції до ЄС, зокрема у 2019 та 2020 роках Україна посіла 4 місце за експортом органічної продукції до ЄС. Визначено, що експорт органічної продукції з України до країн Європи, особливо до країн ЄС, Швейцарії та Норвегії, у 2022 році на 15,3% перевищив показник експорту за 2021 році. Встановлено, що значна частка органічної продукції у 2022 році експортувалася автомобільним транспортом (58,6%), при чому водним транспортом експортовано 26,8%, а залізничним – 14,6%. Виділено, що до країн-лідерів, які імпортували українську органічну продукцію у 2022 році, належать Нідерланди (країною імпортовано 101 тис. тонн органічної продукції), Німеччина (33,1 тис. тонн), Австрія (27,3 тис. тонн), Швейцарія (17,7 тис. тонн) та Польща (13,4 тис. тонн). Визначено, що понад 54% загального експорту органічної продукції склали зернові культури (122,3 тис. тонн), а понад 24% – олійні та протеїнові культури. Встановлено, що сьогодні Україна активно працює на міжнародних ринках і вивчає різноманітні експортні можливості для постачання органічної продукції.

Ключові слова: експорт, органічна продукція, равликівництво, виробництво, ринок, імпортер, сировина, конкуренція.

The paper highlights the priorities and prospects for the development of exports of Ukrainian organic products from the practical point of view. It is determined that despite the Russian-Ukrainian war and the negative factors caused by it, in 2022 new operators joined the Ukrainian organic market and more processed organic products entered the market. It has been established that an important basis for the development of exports of Ukrainian organic products was Ukraine's obtaining the status of a candidate for EU membership, which expands the possibilities of cooperation with EU countries, as Ukrainian organic producers are able to increase their own exports of organic products, find new markets and new customers and partners. It is found that Ukraine remains a reliable supplier of organic products and is among the TOP 5 suppliers of organic products to the EU, in particular, in 2019 and 2020, Ukraine ranked 4th in terms of exports of organic products to the EU. The analyzed dynamics of exports of organic products shows that Ukraine exports grain crops to European countries, while the Netherlands is the largest importer of organic products from Ukraine. It has been determined that exports of organic products from Ukraine to European countries, especially to the EU, Switzerland and Norway, in 2022 exceeded exports in 2021 by 15.3%. It is established that a significant share of organic products in 2022 was exported by road (58.6%), with 26.8% exported by water transport and 14.6% by rail. It is highlighted that the leading countries that imported Ukrainian organic products in 2022 include

the Netherlands (the country imported 101 thousand tons of organic products), Germany (33.1 thousand tons), and the United States (33.1 thousand tons), Austria (27.3 thousand tons), Switzerland (17.7 thousand tons) and Poland (13.4 thousand tons). It is determined that more than 54% of total exports of organic products were cereals (122.3 thousand tons), and more than 24% were oilseeds and protein crops. It is established that today Ukraine is actively working in international markets and is exploring various export opportunities for the supply of organic products.

Keywords: export, organic products, snail farming, production, market, importer, raw materials, competition.

Постановка проблеми. Ринок органічної продукції займає одне з головних місць у світовій економіці, зокрема і в країнах Європейського Союзу (ЄС). У країнах ЄС існує великий попит на органічну продукцію і значні обсяги органічної продукції, а безпосередньо органічної сировини, з України експортується в ці країни для подальшого перероблення та споживання. Попри існуючі нормативно-правові та соціально-економічні проблеми, формування ринку органічної продукції в Україні є перспективним, враховуючи наявні природні ресурси та висхідний інтерес споживачів. На фоні зростання попиту на органічну продукцію в ЄС Україна має перспективу розвитку експортного потенціалу в цьому секторі з використанням технологій, які допомагають підтримувати та відновлювати якісні характеристики ґрунту, тим самим зміцнюючи економічні зв'язки з ЄС.

Враховуючи таку ситуацію та тенденції розвитку ринку органічної продукції в ЄС, Україна має перспективи зайняти цей сегмент. Завдяки сприятливим кліматичним умовам, родючим та екологічно чистим ґрунтам та досить ефективному аграрному сектору виробництво органічної продукції в Україні перевищує попит на внутрішньому ринку. З урахуванням цього надлишку Україна може стати конкурентоспроможним виробником та експортером органічної продукції. Враховуючи прагнення України до євроінтеграції, розвиток вітчизняного органічного виробництва сприятиме зміцненню економічних співробітництва з ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку ринку органічної продукції в Україні в напрямку розвитку та нарощення експортної складової є предметом досліджень багатьох вчених. Так, Чичкало-Кондрацька І. та Федіна О. стверджують, що основною проблемою українського органічного сектору, яка обмежує розвиток експорту до ЄС, є відсутність дієвої державної підтримки органічного виробництва та реалізації, несприятливе інвестиційне середовище, обмежений асортимент органічної продукції для внутрішнього та зовнішнього ринків,

неузгодженість українського законодавства у сфері органічного виробництва зі законодавством ЄС, складний доступ готової органічної продукції до роздрібних мереж ЄС та суворі вимоги до якості продукції [1, с. 44]. Натомість Малохліб О. зауважує, що поточний процес приведення законодавства України у відповідність із законодавством ЄС у сфері органічного виробництва слід вважати незавершеним. Для розширення експортного потенціалу України та зміцнення її іміджу як постачальника високоякісної органічної продукції світового рівня необхідно насамперед реалізувати національні заходи щодо адаптації українського законодавства до вимог ЄС щодо органічного виробництва. Окрім того, Малохліб О. наголошує, що слід забезпечити виробників органічної продукції належною державною підтримкою, що дозволить збільшити виробництво сертифікованої органічної продукції та зміцнити імідж України на світовому рівні [2, с. 107]. Колектив науковців під керівництвом Дідович І. наголошують, що при організації експорту органічної продукції можуть виникнути монетарні та фінансові ризики у зв'язку зі зміною курсів національних валют. У цьому випадку в договорі доцільно використовувати валютне застереження, що є особливою умовою міжнародних договорів купівлі-продажу. На думку вчених, валютне застереження визначає валюту, в якій партнер здійснюватиме платіжні операції, і спосіб коригування цієї суми відносно валюти, обраної сторонами як основи для оцінки [3, с. 102]. Водночас Лівінський А., провівши аналіз сучасного розвитку органічного виробництва в Україні, відзначає, що в Україні спостерігається позитивна динаміка змін щодо кількісного складу операторів органічного виробництва та площі органічних сільськогосподарських угідь відповідно до положень Національної економічної стратегії та програми зеленого курсу до 2030 року. Науковець також відзначає, що виробництво органічної продукції повинно включати екологічні, економічні та соціальні процеси щодо підвищення ефективності виробництва, розширення родючості ґрунтів та забезпечення високої якості продукції, що у перспективі

виступатиме ключовим елементом розвитку цього напрямку у економіці кожної з країн, що здійснюють виробництво органічної продукції, зокрема і в економіці України [4, с. 55].

Провівши аналіз досліджень науковців з окресленої тематики, доцільно відзначити, що питання розвитку експорту української органічної продукції з позиції практики є не до кінця розкритими.

Тому, **метою статті** передбачено висвітлити пріоритети та перспективи розвитку експорту української органічної продукції з позиції практичного аспекту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна володіє великими площами територій, які можна використовувати для виробництва органічної продукції. Доцільно відзначити, що органічне виробництво є одним із пріоритетів українського сільськогосподарського виробництва, як для виробників, так і для країни в цілому.

Попри російсько-українську війну та негативні чинники, що зумовлені нею, у 2022 році до органічного ринку України приєдналися нові оператори та на ринок вийшло більше переробленої органічної продукції. Так, за останніми даними в Україні функціонують оператори, 85% з яких сертифіковані українським органом ТОВ «Органік Стандарт». Інші 15% операторів перебувають під контролем іноземних органів сертифікації [5].

Відтоді як 24 лютого почалося широкомасштабне вторгнення російського ворога в Україну, органічний сектор України, як і весь аграрний сектор, постраждав. Проблеми, зумовлені війною, висвітлені окупованими землями, зруйнованими підприємствами, складами та інфраструктурою, дефіцитом палива та транспортних засобів. Однак виробники органічної продукції у регіонах, де не було активних бойових дій, за цей період не припиняли свою діяльність, або дещо призупинялися, але сьогодні успішно функціонують та нарощують обсяги виробництва органічної продукції.

Також на національному рівні Україна налаштована на розвиток виробництва органічної продукції як одного з пріоритетних напрямів середньострокової «зеленої» трансформації сільськогосподарства. Зокрема, виробництво органічної продукції може відігравати важливу роль в адаптації та пом'якшенні змін клімату, основні положення чого було закладено на Міжнародній конференції з відновлення України (URC 2022), яка відбулась 4-5 липня 2022 року в Лугано (Швейцарія).

Цей захід проводився з метою надання існуючим та потенційним міжнародним партнерам українських експортерів органічної продукції достовірної та актуальної інформації про стан органічного ринку та його можливості [6].

Щодо пріоритетів та перспектив розвитку експорту української органічної продукції, то слід відзначити, що важливою засадою цього стало отримання Україною статусу кандидата на членство в ЄС, що розширює можливості співпраці з країнами ЄС. Таким чином, виробники української органічної продукції отримали можливість збільшити власний експорт органічної продукції, знайти нові ринки збуту та нових клієнтів і партнерів.

Розглядаючи особливості розвитку експорту органічної продукції з України до ЄС, то слід відзначити, що протягом багатьох років Україна залишається надійним постачальником органічної продукції та входить до ТОП-5 постачальників органічної продукції до ЄС. Відтак, Україна відіграє важливу роль на міжнародному органічному ринку, що вказує на те, що багато компаній сьогодні готові продовжувати вести бізнес і експортувати, попри війну.

За даними, вказаними у матеріалах «Світ органічного сільськогосподарства. Статистика та нові тренди 2022», Україна посіла 4 місце за експортом органічної продукції до ЄС у 2019 та 2020 роках. Попри війну, очікується, що Україна продовжуватиме нарощувати обсяги органічного виробництва та експорту органічної продукції і посилювати свою лідерську роль як одного з провідних світових експортерів органічної продукції. Зазначене вище дає підстави відзначити, що органічне виробництво в Україні має величезний потенціал, в тому числі експортний. У 2020 році лише 1,1% сільськогосподарських територій України використовувалися для органічного виробництва. Подальший розвиток цього напрямку виробництва має стратегічне значення не лише для глобальної продовольчої безпеки, але й для ефективного пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптації країни до зміни клімату [7].

З метою демонстрації готовності українських експортерів органічної продукції продовжувати міжнародну торгівлю, ДУ «Офіс з розвитку підприємництва та експорту» спільно з об'єднанням «Органічна ініціатива» та органом сертифікації «Органік Стандарт» в рамках швейцарської підтримки (QFTP та OT4D) створено каталог українських експортерів органічної продукції. У цьому каталозі

вказані потенційні партнери, зацікавлені в імпорті органічної продукції з України. Окрім того, визначено майже 100 виробників органічної продукції з усіх регіонів України з усією контактною інформацією та інформацією про їхню продукцію [8].

Попри всі труднощі, українські експортери органічної продукції продовжують експортувати та брати участь у міжнародних органічних ярмарках.

Доцільно відзначити, що українські виробники органічної продукції експортують понад 60 найменувань продукції, серед яких зернові (кукурудза, пшениця, ячмінь), олійні, соєві боби, соняшникова олія, фрукти та ягоди, овочі, гриби, горіхи, зелень і кетчупи, соки, борошно, мед, равлики. Перед війною кількість операторів органічного виробництва неухильно зростала з кожним роком.

Експорт органічної продукції з України до країн Європи, особливо до країн ЄС, Швейцарії та Норвегії, у 2022 році дещо перевищив показник експорту за 2021 році. Так, зростання становило 15,3%. Однак, попри повномасштабну війну, українські експортери органічної продукції демонстрували позитивну динаміку зовнішніх поставок органічної продукції до цих країн. У співпраці з органом сертифікації «Органік Стандартс» та за підтримки Швейцарії в рамках швейцарсько-

української програми «Розвиток торгівлі з вищою доданою вартістю в органічному та молочному секторах України» Офіс з розвитку підприємництва та експорту презентували інформаційну панель «Експорт української органічної продукції», яка дає можливість оцінити обсяги експорту сертифікованої органічної продукції з України на основі детальної товарної групи та товарних категорій, країн імпорту та призначення та способу транспортування у 2021-2023 роках (дані за 2023 рік представлено лише на січень). Варто відзначити, що експорт органічної продукції до країн Європи у 2022 році становив 226,4 тис. тонн (у 2021 році цей показник склав лише 196,4 тис. тонн). Основною причиною зростання експорту у 2022 році проти 2021 року був дуже високий урожай органічної продукції в Україні у 2021 році, який виробники органічної продукції продовжували експортувати у наступному році.

Значна частка органічної продукції у 2022 році експортувалася автомобільним транспортом (58,6%, що на понад 6% більше, ніж у 2021 році) (табл. 1). Водним транспортом експортовано 26,8%, а залізничним – 14,6%. Висока частка експорту водним транспортом досягалася за рахунок морського експорту, особливо в перші два місяці 2022 року, і через сертифіковані термінали на Дунаї [9; 10].

Таблиця 1

Динаміка обсягів експорту органічної продукції за видами транспорту, тонн

Категорія/Вид транспортування за роками	2021			2022			січень 2023		
	А	В	З	А	В	З	А	В	З
Зернові	91951,95	107868,22	41317,94	60599,11	43281,01	18484,79	13600,52		2877,83
Олійні та протеїнові культури	44607,12	37425,84	19462,77	27539,87	14833,21	12672,26	5447,01		3367,55
Фрукти та горіхи	44265,04			19316,94			1657,30		
Олійна макуха	22201,80	3505,62	1982,62	10151,50	1671,10	1338,55	1229,80		
Рослинні олії	11136,71	2347,53	666,36	6492,22	831,21	666,36	45,71	198,00	
Продукти переробки зерна	8632,28			3172,58			825,41		
Напої	7549,81			2696,51			907,19		
Овочі	2951,40	2144,36		1415,51			17,33		
Інгредієнти	541,61			2,43					
Цукор	450,00								
Мед							81,50		
Інше	1109,14			501,16			103,10		

Примітки: А – автомобільний, В – водний, З – залізничний.

Джерело: сформовано на основі [10]

Доцільно відзначити те, що українські експортери та міжнародні покупці органічної продукції повинні мати доступ до всіх видів транспорту, тому дуже важливо, щоб обсяг експорту органічної продукції збільшувався для кожного маршруту транспортування.

Серед найбільших імпортерів української органічної продукції Нідерланди у 2022 році були лідером, оскільки до країни було відвантажено 101 тис. тонн органічної продукції, або майже 45% органічного експорту України (табл. 2). Німеччину (33,1 тис. тонн), Австрію

Таблиця 2

Динаміка обсягів експорту органічної продукції до країн Європи, тонн

Категорія / Роки	2021	2022	січень 2023
1	2	3	4
<i>Австрія</i>			
Зернові	-	1080,00	1250,10
Олійні та протеїнові культури	3716,66	17217,71	4192,64
Фрукти та горіхи	5797,50	1315,42	200,96
Олійна макуха	1602,08	1880,65	-
Рослинні олії	3650,51	4691,12	-
Напої	832,45	1036,17	-
Овочі	489,86	-	-
Інше	10,00	29,86	-
<i>Бельгія</i>			
Олійні та протеїнові культури	1000,00	-	-
Фрукти та горіхи	510,29	374,04	20,00
Овочі	-	88,00	-
<i>Болгарія</i>			
Олійні та протеїнові культури	3571,97	4766,34	-
Фрукти та горіхи	45,75	189,86	-
Продукти переробки зерна	42,00	21,00	-
Напої	20,00	-	-
Інше	4,84	3,00	-
<i>Греція</i>			
Продукти переробки зерна	2,55	-	-
<i>Данія</i>			
Зернові	3499,82	-	-
Фрукти та горіхи	-	82,50	-
Олійна макуха	240,45	-	-
Мед	15,93	20,65	-
Інше	0,69	2,56	-
<i>Естонія</i>			
Рослинні олії	18,78	18,36	-
<i>Іспанія</i>			
Фрукти та горіхи	20,00	32,33	-
Рослинні олії	156,24	682,50	-
Інше	42,39	67,06	-
<i>Італія</i>			
Зернові	6145,00	2379,56	1837,82
Олійні та протеїнові культури	-	1536,54	68,87
Фрукти та горіхи	2082,09	2330,31	232,97

Продовження Таблиці 2

1	2	3	4
Рослинні олії	114,78	-	-
Овочі	-	22,00	-
Інше	4,55	15,00	4,84
<i>Латвія</i>			
Інгредієнти	19,13	-	-
Фрукти та горіхи	76,80	146,58	-
Інше	-	0,40	-
<i>Литва</i>			
Зернові	22277,76	6634,29	-
Олійні та протеїнові культури	2310,00	-	-
Фрукти та горіхи	622,64	111,25	30,25
Олійна макуха	3522,72	3862,16	343,34
<i>Нідерланди</i>			
Зернові	48607,30	81802,00	10301,08
Олійні та протеїнові культури	8666,67	9273,51	364,00
Фрукти та горіхи	-	-	112,99
Олійна макуха	5562,47	5167,38	571,90
Рослинні олії	1222,09	1282,87	-
Продукти переробки зерна	162,00	173,50	22,50
Напої	1998,12	637,28	904,72
Овочі	-	1012,00	-
Інгредієнти	16,28	-	-
Інше	-	12,86	-
<i>Німеччина</i>			
Зернові	8906,27	11518,95	1132,99
Олійні та протеїнові культури	13472,30	15049,49	2978,56
Фрукти та горіхи	-	-	42,28
Олійна макуха	2188,70	2249,96	314,56
Рослинні олії	-	797,90	45,71
Напої	270,00	650,50	-
Овочі	1120,76	-	-
Інгредієнти	472,07	2,43	-
Мед	89,71	330,75	-
Інше	380,42	292,73	91,81
<i>Норвегія</i>			
Зернові	1889,30	549,68	-
<i>Польща</i>			
Зернові	4291,11	3698,13	44,00
Олійні та протеїнові культури	667,60	230,98	222,20
Фрукти та горіхи	-	6809,91	530,22
Продукти переробки зерна	2830,28	2405,83	492,45
Напої	626,85	236,14	2,47
Овочі	18,69	5,50	-
Інгредієнти	9,70	-	-

Продовження Таблиці 2

1	2	3	4
Мед	61,95	41,30	-
Інше	10,67	12,86	4,65
<i>Румунія</i>			
Зернові	22,54	-	-
Олійні та протеїнові культури	129,40	2136,71	-
Напої	107,04	45,86	-
<i>Сан-Марино</i>			
Фрукти та горіхи	25,53	129,44	-
<i>Словаччина</i>			
Фрукти та горіхи	21,12	22,40	8,96
Овочі	2,59	-	-
Інше	2,12	8,64	-
<i>Словенія</i>			
Продукти переробки зерна	88,00	22,00	-
<i>Угорщина</i>			
Зернові	320,00	-	-
Фрукти та горіхи	19,53	19,53	-
Продукти переробки зерна	200,00	120,00	-
Овочі	147,05	116,55	16,86
Мед	76,50	222,75	81,50
<i>Франція</i>			
Олійні та протеїнові культури	520,16	228,13	22,23
Фрукти та горіхи	941,43	999,32	120,00
Олійна макуха	182,66	-	-
Рослинні олії	411,70	517,04	198,00
Продукти переробки зерна	198,00	132,00	2,46
Овочі	-	127,19	0,46
Мед	25,24	82,60	-
Інше	17,28	13,15	0,30
<i>Чехія</i>			
Зернові	22,00	-	-
Олійні та протеїнові культури	49,90	1841,94	450,06
Фрукти та горіхи	2798,06	2832,31	358,68
Продукти переробки зерна	218,00	144,25	-
Напої	91,64	90,57	-
Овочі	65,89	44,27	-
Інгредієнти	22,00	-	-
Інше	31,93	42,75	1,50
<i>Швейцарія</i>			
Зернові	6313,76	14702,30	1912,36
Олійні та протеїнові культури	3531,17	2764,00	516,00
Фрукти та горіхи	-	40,16	-
Продукти переробки зерна	175,00	154,00	308,00
Овочі	88,00	-	-
Інше	-	0,30	-

Джерело: сформовано на основі [10]

(27,3 тис. тонн), Швейцарію (17,7 тис. тонн) та Польщу (13,4 тис. тонн) також слід віднести до країн-лідерів, які імпортували українську органічну продукцію у 2022 році. Понад 54% загального експорту органічної продукції склали зернові культури (122,3 тис. тонн), а понад 24% – олійні та протеїнові культури. Лідерами-імпортерами органічних зернових культур у 2022 році були Нідерланди (ця країна імпортувала 66,8% від загального обсягу українського експорту органічних зернових культур) та Німеччина (імпортовано 19,0% від загального обсягу українського експорту органічних зернових культур).

У ході дослідження доцільно також відзначити розвиток в Україні органічного тваринництва, продукція якого також експортується до країн Європи. Серед продукції органічного тваринництва слід відзначити виробництво продукції равликівництва, яке передбачає штучне розведення, утримання та вирощування равликів відповідно до вимог стандартів. Що стосується експорту, то за даними Державної митної служби, у 2022 році Україна експортувала 609 тонн равликів, що на 39,1% менше порівняно з попереднім роком. У валютному еквіваленті експорт продукції равликівництва сягнув 2,8 млн дол. США у 2022 році, скоротившись на 6,7% порівняно з 2021 роком. Основними імпортерами українських органічних равликів у 2022 році були Литва (56,5%), Іспанія (19,8%) та Словаччина (7,4%). З січня по травень 2023 року Україна експортувала 286 тонн равликів на суму 1,3 млн дол. США. За п'ять місяців 2023 року основними імпортерами українських органічних равликів були Литва (67,7%), Іспанія (16,9%) та Польща (14,1%) [11].

Варто відзначити і те, що сьогодні Україна активно працює на міжнародних ринках і вивчає різноманітні експортні можливості для постачання органічної продукції. Однак ситуація на внутрішньому ринку реалізації органічної продукції є дещо негативною. Так, на внутрішній ринок найбільше впливає переїзд великої кількості людей в інші куточки України та за кордон, низька купівельна спроможність через перебої в ланцюгах поставок і закриття виробничих компаній через руйнування інфраструктури, а також зниження попиту на органічну продукцію. З огляду на такі проблеми, на внутрішньому ринку виробники органічної продукції потребують підтримки продажів, щоб відповідати новим реаліям, зокрема звуження ланцюжків поставок, зниження собівартості виробництва та залучення нових клієнтів.

Висновки. Таким чином, підсумовуючи, доцільно відзначити, що Україна активно працює на міжнародних ринках, зокрема на європейському ринку, і, як надійний експортер органічної продукції, шукає та вивчає різноманітні експортні можливості та налагоджує партнерські відносини. Виявлено, що Україна входить, що ТОП-5 постачальників органічної продукції до ЄС, що дозволяє їй отримувати передові позиції на ринку органічної продукції ЄС. Розглянута динаміка обсягів експорту органічної продукції засвідчує, що найбільше Україна експортує до європейських країн зернові культури, а найбільшим імпортером органічної продукції з України є Нідерланди. Проведені дослідження дозволяють зауважити, що Україна має значний експортний потенціал органічної продукції, який попри війну, активно нарощується.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Чичкало-Кондрацька І. Б., Федіна О. І. Перспективи розвитку експорту української органічної продукції до Європейського Союзу. *Економічний простір*. 2016. № 105. С. 34–46.
2. Малохліб О. С. Актуальні питання розвитку органічного виробництва в Україні в умовах євроінтеграції. *Право і суспільство*. 2021. № 5. С. 100–109.
3. Дідович І. І., Полякова Ю. В., Атаманчук З. А., Макогін З. Я. Застосування інструментів ризик-менеджменту при організації експорту органічної продукції до Європейського Союзу. *Економіка і організація управління*. 2023. № 2 (50). С. 96–105.
4. Лівінський А. Органічне виробництво як пріоритетна складова сталого розвитку аграрного сектору України. *Економічний вісник Причорномор'я*. 2022. № 3. С. 47–58.
5. Корогод О. Як дипломати допомагають просувати органічних виробників на міжнародних ринках. *Економічна правда*. 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/08/21/703411/>
6. 4–5 липня 2022 року Швейцарія спільно з Україною прийняла Міжнародну конференцію з питань відновлення України (URC 2022) у м. Лугано. *Ukraine Reform Conference URC*. 2022. URL: <https://ua.urb-international.com/ukraine-recovery-conference-2022-mizhнародna-konferenciya-z-pitan-vidnovlennya-ukrayini>

7. Helga W., Trávníček J., Meier C. and Schlatter B. (Eds.) (2022). The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2022. Research Institute of Organic Agriculture FiBL, Frick, and IFOAM – Organics International, Bonn. URL: https://knowledge4policy.ec.europa.eu/publication/world-organic-agriculture-statistics-emerging-trends-2022_en
8. Каталог українських експортерів органічної продукції 2022. Дія. Бізнес. Експортний напрям. 2022. URL: https://export.gov.ua/684-katalog_ukrainskikh_eksporteriv_organichnoi_produktsii
9. Експорт органічних продуктів до країн Європи у 2022 році. Дія. Бізнес. Експортний напрям. 2022. URL: https://export.gov.ua/news/4582-eksport_organichnikh_produkativ_kraini_ievropi_u_2022_rotsi
10. Дашборд щодо експорту української органічної продукції. Дія. Бізнес. Експортний напрям. 2022. URL: https://export.gov.ua/740-eksport_ukrainskoi_organichnoi_produktsii
11. Статистика митниці. Державна Митна Служба. 2023. URL: <https://customs.gov.ua/en/>

REFERENCES:

1. Chychkalo-Kondratska I. B., Fedina O. I. (2016). Perspektyvy rozvytku eksportu ukrainskoi orhanichnoi produktsii do Yevropeiskoho Soiuzu [Prospects for the development of the export of Ukrainian organic products to the European Union]. *Ekonomichnyi prostir*, no. 105, pp. 34–46.
2. Malokhlib O. S. (2021). Aktualni pytannia rozvytku orhanichnoho vyrobnytstva v Ukraini v umovakh yevrointehratsii [Current issues of the development of organic production in Ukraine in the conditions of European integration]. *Pravo i suspilstvo*, no. 5, pp. 100–109.
3. Didovych I. I., Poliakova Yu. V., Atamanchuk Z. A., Makohin Z. Ya. (2023). Zastosuvannia instrumentiv ryzyk-menedzhmentu pry orhanizatsii eksportu orhanichnoi produktsii do Yevropeiskoho Soiuzu [Application of risk management tools when organizing the export of organic products to the European Union]. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia*, no. 2 (50), pp. 96–105.
4. Livynskiy A. (2022). Orhanichne vyrobnytstvo yak priorytetna skladova staloho rozvytku ahrarnoho sektoru Ukrainy [Organic production as a priority component of sustainable development of the agricultural sector of Ukraine]. *Ekonomichnyi visnyk Prychornomia*, no. 3, pp. 47–58.
5. Korohod O. (2023). Yak dyplomaty dopomahaiut prosvataty orhanichnykh vyrobnykiv na mizhnarodnykh rynkakh [How diplomats help promote organic producers in international markets]. *Ekonomichna pravda*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/08/21/703411/>
6. 4–5 lypnia 2022 roku Shveitsariia spilno z Ukrainoiu pryiniala Mizhnarodnu konferentsiiu z pytan vidnovlennia Ukrainy (URC 2022) u m. Luhano [On July 4-5, 2022, Switzerland jointly with Ukraine hosted the International Conference on the Reconstruction of Ukraine (URC 2022) in Lugano]. Ukraine Reform Conference URC. 2022. Available at: <https://ua.urc-international.com/ukraine-recovery-conference-2022-mizhnarodna-konferenciya-z-pitan-vidnovlennya-ukrayini>
7. Helga W., Trávníček J., Meier C. and Schlatter B. (Eds.) (2022). The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2022. Research Institute of Organic Agriculture FiBL, Frick, and IFOAM – Organics International, Bonn. Available at: https://knowledge4policy.ec.europa.eu/publication/world-organic-agriculture-statistics-emerging-trends-2022_en
8. Katalog ukrainskykh eksporteriv orhanichnoi produktsii 2022. Diia. Biznes. Eksportnyi napriam. 2022 [Catalog of Ukrainian exporters of organic products 2022. Diia. Biznes. Exportnyi napriam. 2022]. Available at: https://export.gov.ua/684-katalog_ukrainskikh_eksporteriv_organichnoi_produktsii
9. Eksport orhanichnykh produktiv do krain Yevropy u 2022 rotsi. Diia. Biznes. Eksportnyi napriam. 2022 [Export of organic products to European countries in 2022. Diia. Biznes. Exportnyi napriam. 2022]. Available at: https://export.gov.ua/news/4582-eksport_organichnikh_produkativ_kraini_ievropi_u_2022_rotsi
10. Dashbord shchodo eksportu ukrainskoi orhanichnoi produktsii. Diia. Biznes. Eksportnyi napriam. 2022 [Dashboard regarding the export of Ukrainian organic products. Diia. Biznes. Exportnyi napriam. 2022]. Available at: https://export.gov.ua/740-eksport_ukrainskoi_organichnoi_produktsii
11. Statystyka mytnytsi. Derzhavna Mytna Sluzhba. 2023 [Customs statistics. State Customs Service. 2023]. Available at: <https://customs.gov.ua/en/>